

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
มหาตมฺหาสงฺขยสฺสุตต
จากพระไตรปิฎก ภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐

๘. มหาตณฺหาสังขยสูตร

[๓๙๖] เอมเม สุตฺตํ:- เอกํ สมณํ ภควา สํวตฺถิยํ วิหริติ เขตฺตวเน อนาถ-
 ปิณฺทิกสฺส อารามे. เตน โข ปน สมฺเยน สํวตฺถสฺส นาม ภิกฺขุโน เกวฏฺฐปฺกตสฺส
 เอรุเป ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ อุปฺปन्नํ โหติ “ตถาหิ ภควตา รมํ เทสิคํ อาชานามิ,
 ยถา ตเทวิทํ วิญฺเฒาณํ สฺนฺชาวติ สํสฺรติ อนนฺตฺตํ”ติ. อตฺถสฺสํ โข สมฺพหฺวตา
 ภิกฺขุ: สํวตฺถสฺส กิร นาม ภิกฺขุโน เกวฏฺฐปฺกตสฺส เอรุเป ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ อุปฺปन्नํ
 “ตถาหิ ภควตา รมํ เทสิคํ อาชานามิ, ยถา ตเทวิทํ วิญฺเฒาณํ สฺนฺชาวติ
 สํสฺรติ อนนฺตฺตํ”ติ. อถ โข เต ภิกฺขุ, เยเน สํวติ ภิกฺขุ เกวฏฺฐปฺกโต, เต-
 นฺตฺตํกมฺมํ; อุปตฺตํกมฺมิตฺวา สํวติ ภิกฺขุ เกวฏฺฐปฺกตํ เขตฺตวโจ “สจฺจํ กิร เต
 อาวุโส สํวติ เอรุเป ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ อุปฺปन्नํ ‘ตถาหิ ภควตา รมํ เทสิคํ
 อาชานามิ, ยถา ตเทวิทํ วิญฺเฒาณํ สฺนฺชาวติ สํสฺรติ อนนฺตฺตํ”ติ. เอวํ พฺยา
 โข อหิ อาวุโส ภควตา รมํ เทสิคํ อาชานามิ, ยถา ตเทวิทํ วิญฺเฒาณํ
 สฺนฺชาวติ สํสฺรติ อนนฺตฺตํ. อถ โข เต ภิกฺขุ สํวติ ภิกฺขุ เกวฏฺฐปฺกตํ เขตฺตมา
 ปาปกา ทิฏฺฐิจิตฺตา วิเวเจตุกามา สมนฺยุตฺตํ สมนฺคฺคาหนติ สมนฺภาตฺตํ “มา
 เอวํ อาวุโส สํวติ อว, มา ภควนํ อพฺภาจิกฺขิ; น หิ สจฺจํ ภควโต อพฺภกฺขานํ,
 น หิ ภควา เอวํ วเทยฺย, อนนฺตฺตํปริยาเยเน อาวุโส สํวติ ปฏฺิจจสฺมฺปนฺนํ วิญฺเฒาณํ
 อุตฺตํ ภควตา ‘อนนฺตฺตํ ปจฺจยา นตฺติ วิญฺเฒาณสฺส สมนฺภาว’ติ. เอมเม โข สํวติ
 ภิกฺขุ เกวฏฺฐปฺกโต เตหิ ภิกฺขุหิ สมนฺยุตฺตํมาโน สมนฺคฺคาหิมาโน สมนฺภาตฺตํ-
 มาโน ตเทว ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ทามสํ ปรามาสํ อภินิเวสฺสํ วิหริติ “เอวํ พฺยา
 โข อหิ อาวุโส ภควตา รมํ เทสิคํ อาชานามิ, ยถา ตเทวิทํ วิญฺเฒาณํ
 สฺนฺชาวติ สํสฺรติ อนนฺตฺตํ”ติ.

วคฺค]

๗. มหาตณฺหาตฺตยตฺต

—

[๓๙๗] ยโต โข เต ภิกฺขุ นาตฺถิสุํ ตํทํ ภิกฺขุํ เกวณฺณูปคฺคํ เขตฺตฺมา
 ปาปกา ทิฏฺฐิจิตฺตา วิเวเจตุ. อถ โข เต ภิกฺขุ, เยน ภควา, เทนฺปตฺตํมํสุ;
 อุปตฺตํมํสฺวา ภควนฺตํ อภิวาทิตฺวา เอกมฺหํ นิสฺสํสิ. เอกมฺหํ นิสฺสํนา โข เต
 ภิกฺขุ ภควนฺตํ เขตฺตวโจจุ: ตํทิสฺสํ นาม ภนฺเต ภิกฺขุโน เกวณฺณูปคฺคตฺตํ เขตฺตฺมํ
 ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ อุปฺปนฺนํ “ตถาหํ ภควตา ชมฺมํ เทสํ อชานามิ, ยถา ตเถวํ
 วิณฺณยานํ สฺนฺชาวติ สํสฺรติ อนนฺตฺตํ”ติ. อตฺตํมฺห โข มยํ ภนฺเต: ตํทิสฺสํ กิร
 นาม ภิกฺขุโน เกวณฺณูปคฺคตฺตํ เขตฺตฺมํ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ อุปฺปนฺนํ “ตถาหํ ภควตา
 ชมฺมํ เทสํ อชานามิ, ยถา ตเถวํ วิณฺณยานํ สฺนฺชาวติ สํสฺรติ อนนฺตฺตํ”ติ.
 อถ โข มยํ ภนฺเต, เยน ตํทํ ภิกฺขุ เกวณฺณูปคฺคโต, เทนฺปตฺตํมํมฺห; อุปตฺตํมํสฺวา
 ตํทํ ภิกฺขุํ เกวณฺณูปคฺคํ เขตฺตวโจจุมฺห “ตจฺจํ กิร เต อวฺโส ตํทํ เขตฺตฺมํ ปาปกํ
 ทิฏฺฐิจิตฺตํ อุปฺปนฺนํ ‘ตถาหํ ภควตา ชมฺมํ เทสํ อชานามิ, ยถา ตเถวํ วิณฺณยานํ
 สฺนฺชาวติ สํสฺรติ อนนฺตฺตํ’ติ. เอวํ อคฺคเต ภนฺเต ตํทํ ภิกฺขุ เกวณฺณูปคฺคโต อเมห
 เขตฺตวโจ “เอวํ พฺยา โข อหํ อวฺโส ภควตา ชมฺมํ เทสํ อชานามิ, ยถา
 ตเถวํ วิณฺณยานํ สฺนฺชาวติ สํสฺรติ อนนฺตฺตํ”ติ. อถ โข มยํ ภนฺเต ตํทํ ภิกฺขุ
 เกวณฺณูปคฺคํ เขตฺตฺมา ปาปกา ทิฏฺฐิจิตฺตา วิเวเจตุกามา สมนฺยุตฺตมฺห สมนฺคฺคาหิมฺห
 สมนฺภาติมฺห “มา เอวํ อวฺโส ตํทํ อว, มา ภควนฺตํ อพฺภาจิจฺฉิ; น หิ ตํทํ ภควโต
 อพฺภจฺจํ, น หิ ภควา เอวํ วเทยฺย, อเนกปริยาเยน อวฺโส ตํทํ ปฏิจฺจุตฺตมฺปนฺนํ
 วิณฺณยานํ อคฺคํ ภควตา ‘อนนฺตฺตํ ปจฺจยา นคฺติ วิณฺณยานตฺตํ สมนฺภาโว’ติ. เอวํปิ
 โข ภนฺเต ตํทํ ภิกฺขุ เกวณฺณูปคฺคโต อเมหิ สมนฺยุตฺตมฺหาโน สมนฺคฺคาหิมฺหาโน
 สมนฺภาติมฺหาโน ตเถว ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ ทามสา ปราณาสา อภินิวิสฺสํ โฉหริ
 “เอวํ พฺยา โข อหํ อวฺโส ภควตา ชมฺมํ เทสํ อชานามิ, ยถา ตเถวํ
 วิณฺณยานํ สฺนฺชาวติ สํสฺรติ อนนฺตฺตํ”ติ. ยโต โข มยํ ภนฺเต นาตฺถิสมฺห ตํทํ
 ภิกฺขุํ เกวณฺณูปคฺคํ เขตฺตฺมา ปาปกา ทิฏฺฐิจิตฺตา วิเวเจตุ. อถ มยํ เขตฺตมฺคฺคํ ภควโต
 อวโรจฺยามาติ.

มชฌิมนิกาย มุตปนคณาสก

[๔. มหามก

[๓๘๗] อถ โข ภควา อมฺเหตฺว ภิกฺขุ อามนฺเตติ “เอहि ฅวํ ภิกฺขุ, มม
 วจฺเณม ฅาติ ภิกฺขุ เกวณฺณปฺปคฺคํ อามนฺเตหิ ‘สฺสเถว ฅํ อากุโธ ฅาติ อามนฺเตติ’ติ.
 “เอวํ ภนฺเต”ติ โข โธ ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสฺสํว, เยน ฅาติ ภิกฺขุ เกวณฺณปฺปคฺคโต,
 เทนฺอุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ฅาติ ภิกฺขุ เกวณฺณปฺปคฺคํ เอตทโวจ “สฺสเถว ฅํ อากุโธ
 ฅาติ อามนฺเตติ”ติ. “เอวมากุโธ”ติ โข ฅาติ ภิกฺขุ เกวณฺณปฺปคฺคโต ศฺสสฺ ภิกฺขุโน
 ปฏิสฺสํว, เยน ภควา, เทนฺอุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เขมฺมนฺตํ
 นิธํติ. เขมฺมนฺตํ นิธินฺนํ โข ฅาติ ภิกฺขุ เกวณฺณปฺปคฺคํ ภควา เอตทโวจ “สจฺจํ
 กิร เต ฅาติ เอวํปํ ปาปกํ ทิฏฺฐิจิตฺตํ อุปฺปन्नํ ‘ตถาหํ ภควตา ฅมฺมํ เทสิตํ
 อชานามิ, ยถา ตเทวิทํ วิมฺบวณฺณํ ฅนฺชาวติ ฅังสฺรติ อมฺเหตฺว”ติ. เอวํพฺยา
 โข อหํ ภนฺเต ภควตา ฅมฺมํ เทสิตํ อชานามิ, ยถา ตเทวิทํ วิมฺบวณฺณํ ฅนฺชาวติ
 ฅังสฺรติ อมฺเหตฺว. กตมํ ฅํ ฅาติ วิมฺบวณฺณนฺติ. ยวายํ ภนฺเต วโต เวเทยโย,
 ตตฺร ตตฺร กถฺยาณปาปกาณํ กมฺมานํ วิปากํ ปฏิสฺสเวตฺเตติ. กตฺสํ นุ โข นาม
 ฅวํ โมฆปฺริตฺ มยา เอวํ ฅมฺมํ เทสิตํ อชานาติ? นนุ มยา โมฆปฺริตฺ อเนก-
 ปริยาเยน ปฏิจฺจุตฺตมฺมูปฺปन्नํ วิมฺบวณฺณํ อุตฺตํ “อมฺเหตฺว ปจฺจยา นคฺติ วิมฺบวณฺณสฺส
 ฅมฺภวา”ติ. อถ ฅ ปน ฅวํ โมฆปฺริตฺ อตฺตนา ทฺตฺตฺทฺทฺเตน อเมทฺ เจว อพฺภา-
 จิกฺขสฺติ, อตฺตนาณฺจ ฅนฺติ, พหุณฺจ อปฺปณฺณํ ปสฺสวติ. ตวฺยหิ เต โมฆปฺริตฺ ภวิสฺสํ
 ทิฏฺฐวตฺตํ อหิตาย ทฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺ.

[๓๘๘] อถ โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตติ “ฅํ กิํ มณฺเณท ภิกฺขเว? ฅปี นายํ
 ฅาติ ภิกฺขุ เกวณฺณปฺปคฺคโต อุตฺตมฺกโตปี อิมสฺมि ฅมฺมวินเย”ติ. กิํ หิ สฺยิยา ภนฺเต,
 โน เหนํ ภนฺเตติ. เอวํ อุตฺเต ฅาติ ภิกฺขุ เกวณฺณปฺปคฺคโต ฅุณฺทฺทฺทฺโต มงฺกฺกฺทฺโต
 ปคฺคตฺกนฺโห อโหฺมโห ปชฺฌายนฺโห อปฺปฏิกฺกาโน นิธํติ. อถ โข ภควา ฅาติ
 ภิกฺขุ เกวณฺณปฺปคฺคํ ฅุณฺทฺทฺทฺโต มงฺกฺกฺทฺโต ปคฺคตฺกนฺทํ อโหฺมทํ ปชฺฌายนฺทํ อปฺปฏิกฺกาณํ
 วิทิตฺวา ฅาติ ภิกฺขุ เกวณฺณปฺปคฺคํ เอตทโวจ “ปณฺณายิสฺสสฺติ โข ฅวํ โมฆปฺริตฺ
 เอเตน ฅเกน ปาปเกน ทิฏฺฐิจิตฺเตน อิชฺาหํ ภิกฺขุ ปฏิจฺจุตฺตํ”ติ. อถ โข ภควา
 ภิกฺขุ อามนฺเตติ “ตฺตฺเมทฺปี เม ภิกฺขเว เอวํ ฅมฺมํ เทสิตํ อชานาถ, ยถายํ ฅาติ

วคฺค]

๘. มหาคณหาสังขยสุคต

ภิกขุ เกอฏฐปุคฺโต อคฺคณา ทุคฺคหิเตน อเมห เจว อพฺภาจิกฺขติ, อคฺคตานุจ
ชนฺติ, พหุณฺจ อปฺปณฺณํ ปสฺวติ”ติ. โน เหลค ภาณเต. อเนกปริยาเยน हि โน
ภาณเต ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ อคฺคํ ภควตา “อณฺณตฺว ปจฺจยา นคฺติ
วิญฺญาณสฺส สฺมภาโว”ติ. สํสฺสํ สํสฺสํ ภิกฺขเว, สํสฺสํ โส เม ตฺวเมห ภิกฺขเว เสวํ ชมฺมํ
เทสํคิ อชานาถ, อเนกปริยาเยน हि โว ภิกฺขเว ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ วิญฺญาณํ อคฺคํ
มยา “อณฺณตฺว ปจฺจยา นคฺติ วิญฺญาณสฺส สฺมภาโว”ติ. อถ ๑ ปนายํ สํสฺสํ ภิกฺข
เกอฏฐปุคฺโต อคฺคณา ทุคฺคหิเตน อเมห เจว อพฺภาจิกฺขติ, อคฺคตานุจ ชนฺติ,
พหุณฺจ อปฺปณฺณํ ปสฺวติ. คณฺหิ คสฺสํ โมฆปริณิสนํ ภวิสฺสํคิ ที่จฺรคฺคํ อหิตาย
ทุกฺขาย.

[๔๐๐] ยํ ยเทว ภิกฺขเว ปจฺจยํ ปฏิจฺจ อปฺปชฺชติ วิญฺญาณํ, เทน เทเนว
วิญฺญาณนฺตฺเรว^๑ สํชฺชํ^๒ คจฺฉติ: จกฺขณฺจ ปฏิจฺจ รูป ๑ อปฺปชฺชติ วิญฺญาณํ,
จกฺขวิญฺญาณนฺตฺเรว^๓ สํชฺชํ คจฺฉติ. สํสฺสณฺจ ปฏิจฺจ สํสฺส ๑ อปฺปชฺชติ วิญฺญาณํ,
สํสฺสวิญฺญาณนฺตฺเรว^๔ สํชฺชํ คจฺฉติ. จ्ञานณฺจ ปฏิจฺจ คนฺธ ๑ อปฺปชฺชติ วิญฺญาณํ,
จ্ঞานวิญฺญาณนฺตฺเรว^๕ สํชฺชํ คจฺฉติ. ชีวนณฺจ ปฏิจฺจ รส ๑ อปฺปชฺชติ วิญฺญาณํ,
ชีวนวิญฺญาณนฺตฺเรว^๖ สํชฺชํ คจฺฉติ. กายณฺจ ปฏิจฺจ โสภณ ๑ อปฺปชฺชติ
วิญฺญาณํ, กายวิญฺญาณนฺตฺเรว^๗ สํชฺชํ คจฺฉติ. มนณฺจ ปฏิจฺจ ชมฺเม ๑ อปฺปชฺชติ
วิญฺญาณํ, มโนวิญฺญาณนฺตฺเรว^๘ สํชฺชํ คจฺฉติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยํ ยเทว ปจฺจยํ ปฏิจฺจ อคฺคิ ชตติ, เทน เทเนว สํชฺชํ
คจฺฉติ: กฏฺฐณฺจ ปฏิจฺจ อคฺคิ ชตติ, กฏฺฐคฺคิเตว^๙ สํชฺชํ คจฺฉติ. สํกตฺติกณฺจ
ปฏิจฺจ อคฺคิ ชตติ, สํกตฺติคฺคิเตว^{๑๐} สํชฺชํ คจฺฉติ. ตินณฺจ ปฏิจฺจ อคฺคิ ชตติ,
ตินนคฺคิเตว^{๑๑} สํชฺชํ คจฺฉติ. โคมยณฺจ ปฏิจฺจ อคฺคิ ชตติ, โคมยคฺคิเตว^{๑๒}
สํชฺชํ คจฺฉติ. ฤคฺคณฺจ ปฏิจฺจ อคฺคิ ชตติ, ฤคฺคคฺคิเตว^{๑๓} สํชฺชํ คจฺฉติ.

๑ ก. ยณฺณเทว ๒ ก. วิญฺญาณนฺตฺเรวาคิ อิทํ ปทํ น ทิสฺสํคิ ๓ ส.อ. สํชฺ

อศุค]

๘. มหาตณฺหาสังขยสุคฺค

ภนฺเต. ตทาหารนโรชา ยํ ภุตํ, ตํ นโรชมนฺนํ ภิภฺชเว ยถาภุตํ สมนฺนปฺปณฺณาย
 สุกฺขินฺติ. เอวํ ภนฺเต. อิมญฺเญ คฺคฺเมห ภิภฺชเว ทิฏฺฐิจฺฉิ เอวํ ปริสฺสทฺธํ เอวํ ปรีโยทาตํ
 อตฺถิเยถ เกพาเยถ ชนาเยถ มมาเยถ. อปี นุ เม คฺคฺเมห ภิภฺชเว กุตฺตูปมํ ชมฺมํ
 เทสํ อชาเนยฺยาถ นิตฺถรณคฺคาเย, โน คหณคฺคาเยติ. โน เหนํ ภนฺเต. อิมญฺเญ
 คฺคฺเมห ภิภฺชเว ทิฏฺฐิจฺฉิ เอวํ ปริสฺสทฺธํ เอวํ ปรีโยทาตํ น อตฺถิเยถ น เกพาเยถ
 น ชนาเยถ น มมาเยถ. อปี นุ เม คฺคฺเมห ภิภฺชเว กุตฺตูปมํ ชมฺมํ เทสํ อชาเนยฺยาถ
 นิตฺถรณคฺคาเย, โน คหณคฺคาเยติ. เอวํ ภนฺเต.

[๔๐๒] จตุตาโรเม ภิภฺชเว ออาหารา ภุตานํ วา สคฺคานํ จิตฺติยา สมนฺนเวตฺถํ
 วา ออนุคฺคหาย. กตเม จตุตาโร? กพฺพิงฺกาโร ออาหารโร โอฬาริโก วา สคฺคโม
 วา, สคฺคโส ทฺติโย, มโนสคฺคเจตนา คคฺติยา, วิญฺญาณํ จตุคฺคํ. อิม ๑ ภิภฺชเว
 จตุตาโร ออาหารา กัณฺโถนา กัณฺโถมฺภยา กัณฺโถชาคฺคิกา กัณฺโถปภาว? อิม จตุตาโร ออาหารา
 คคฺคานานิทานา คคฺคานาสมฺภยา คคฺคานาชาคฺคิกา คคฺคานาปภาวา. คคฺคานา จายํ ภิภฺชเว
 กัณฺโถนา กัณฺโถมฺภยา กัณฺโถชาคฺคิกา กัณฺโถปภาว? คคฺคานา เวทนานานิทานา เวทนาสมฺภยา
 เวทนาชาคฺคิกา เวทนาปภาวา. เวทนา จายํ ภิภฺชเว กัณฺโถนา กัณฺโถมฺภยา กัณฺโถชาคฺคิกา
 กัณฺโถปภาว? เวทนา สคฺคณินิทานา สคฺคณินาสมฺภยา สคฺคณินาชาคฺคิกา สคฺคณินาปภาวา. สคฺคโส จายํ
 ภิภฺชเว กัณฺโถนา กัณฺโถมฺภโย กัณฺโถชาคฺคิโก กัณฺโถปภาโว? สคฺคโส สคฺคณินิทานา สคฺคณิน-
 สมฺภโย สคฺคณินาชาคฺคิโก สคฺคณินาปภาโว. สคฺคณินคคฺคิจฺฉิ ภิภฺชเว กัณฺโถนา กัณฺโถมฺภยํ
 กัณฺโถชาคฺคิกํ กัณฺโถปภาวํ? สคฺคณินํ นามรูปนินิทานํ นามรูปสมฺภยํ นามรูปชาคฺคิกํ นามรูปปภาวํ.
 นามรูปคคฺคิจฺฉิ ภิภฺชเว กัณฺโถนา กัณฺโถมฺภยํ กัณฺโถชาคฺคิกํ กัณฺโถปภาวํ? นามรูปํ วิญฺญาณนินิทานํ
 วิญฺญาณสมฺภยํ วิญฺญาณชาคฺคิกํ วิญฺญาณปภาวํ. วิญฺญาณคคฺคิจฺฉิ ภิภฺชเว กัณฺโถนา
 กัณฺโถมฺภยํ กัณฺโถชาคฺคิกํ กัณฺโถปภาวํ? วิญฺญาณํ สงฺขารนินิทานํ สงฺขารสมฺภยํ สงฺขารชาคฺคิกํ
 สงฺขารปภาวํ. สงฺขารา จิเม ภิภฺชเว กัณฺโถนา กัณฺโถมฺภยา กัณฺโถชาคฺคิกา กัณฺโถปภาวา?
 สงฺขารา อวิชฺขานินิทานา อวิชฺขานสมฺภยา อวิชฺขานาชาคฺคิกา อวิชฺขานาปภาวา. อิติ โข
 ภิภฺชเว อวิชฺขานปจฺจุยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจุยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจุยา

มธุมนิกาย มุตปณาสก

[๔. มหยมก

นามรูป, นามรูปปัจจัย สฬายคณ, สฬายคณปัจจัย ผัสส, ผัสสปัจจัย เวทนา, เวทนาปัจจัย ตณฺหา, ตณฺหาปัจจัย อุปาทาน, อุปาทานปัจจัย ภโว, ภวปัจจัยชาติ, ชาติปัจจัย ชรามรณํ ได้กปริเทวทุกขโทมนสฺสอุปายาธา สัมภวนฺติ. เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขนฺธสฺส สมหโย โหติ.

[๔๐๓] “ชาติปัจจัย ชรามรณํ”ติ อิติ โข ปเนตํ อุตฺตํ, ชาติปัจจัย นุ โข ภิกฺขเว ชรามรณํ โน วา? กถํ วา เหตุถ โหตฺติ. ชาติปัจจัย ภนฺเต ชรามรณํ, เอวํ โน เหตุถ โหติ “ชาติปัจจัย ชรามรณํ”ติ. “ภวปัจจัย ชาติ”ติ อิติ โข ปเนตํ อุตฺตํ, ภวปัจจัย นุ โข ภิกฺขเว ชาติ โน วา? กถํ วา เหตุถ โหตฺติ. ภวปัจจัย ภนฺเต ชาติ, เอวํ โน เหตุถ โหติ “ภวปัจจัย ชาติ”ติ. “อุปาทานปัจจัย ภโว”ติ อิติ โข ปเนตํ อุตฺตํ, อุปาทานปัจจัย นุ โข ภิกฺขเว ภโว โน วา? กถํ วา เหตุถ โหตฺติ. อุปาทานปัจจัย ภนฺเต ภโว, เอวํ โน เหตุถ โหติ “อุปาทานปัจจัย ภโว”ติ. “ตณฺหาปัจจัย อุปาทาน”ติ อิติ โข ปเนตํ อุตฺตํ, ตณฺหาปัจจัย นุ โข ภิกฺขเว อุปาทานํ โน วา? กถํ วา เหตุถ โหตฺติ. ตณฺหาปัจจัย ภนฺเต อุปาทานํ, เอวํ โน เหตุถ โหติ “ตณฺหาปัจจัย อุปาทาน”ติ. “เวทนาปัจจัย ตณฺหา”ติ อิติ โข ปเนตํ อุตฺตํ, เวทนาปัจจัย นุ โข ภิกฺขเว ตณฺหา โน วา? กถํ วา เหตุถ โหตฺติ. เวทนาปัจจัย ภนฺเต ตณฺหา, เอวํ โน เหตุถ โหติ “เวทนาปัจจัย ตณฺหา”ติ. “ผัสสปัจจัย เวทนา”ติ อิติ โข ปเนตํ อุตฺตํ, ผัสสปัจจัย นุ โข ภิกฺขเว เวทนา โน วา? กถํ วา เหตุถ โหตฺติ. ผัสสปัจจัย ภนฺเต เวทนา, เอวํ โน เหตุถ โหติ “ผัสสปัจจัย เวทนา”ติ. “สฬายคณปัจจัย ผัสส”ติ อิติ โข ปเนตํ อุตฺตํ, สฬายคณปัจจัย นุ โข ภิกฺขเว ผัสส โน วา? กถํ วา เหตุถ โหตฺติ. สฬายคณปัจจัย ภนฺเต ผัสส, เอวํ โน เหตุถ โหติ “สฬายคณปัจจัย ผัสส”ติ. “นามรูปปัจจัย สฬายคณ”ติ อิติ โข ปเนตํ อุตฺตํ, นามรูปปัจจัย นุ โข ภิกฺขเว สฬายคณํ โน วา? กถํ วา เหตุถ โหตฺติ. นามรูปปัจจัย ภนฺเต สฬายคณ, เอวํ

วคฺค]

๘. มหาคณฺหาตฺถชยตฺต

โน เอกฺถ โหติ “นามรูปปจฺจยา ตฺพายคณฺ”ติ. “วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปนฺ”ติ
 อิติ โห ปเนตฺ วุคฺคํ, วิญฺญาณปจฺจยา นุ โห ภิกฺขเว นามรูปํ โน วา? กถํ
 วา เอกฺถ โหตฺติ. วิญฺญาณปจฺจยา ภนฺเต นามรูปํ, เหวํ โน เอกฺถ โหติ
 “วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปนฺ”ติ. “ตฺถวารปจฺจยา วิญฺญาณนฺ”ติ อิติ โห ปเนตฺ
 วุคฺคํ, ตฺถวารปจฺจยา นุ โห ภิกฺขเว วิญฺญาณํ โน วา? กถํ วา เอกฺถ โหตฺติ.
 ตฺถวารปจฺจยา ภนฺเต วิญฺญาณํ, เหวํ โน เอกฺถ โหติ “ตฺถวารปจฺจยา วิญฺญาณนฺ”ติ.
 “อวิชฺชาปจฺจยา ตฺถวารํ”ติ อิติ โห ปเนตฺ วุคฺคํ, อวิชฺชาปจฺจยา นุ โห ภิกฺขเว
 ตฺถวารํ โน วา? กถํ วา เอกฺถ โหตฺติ. อวิชฺชาปจฺจยา ภนฺเต ตฺถวารํ, เหวํ
 โน เอกฺถ โหติ “อวิชฺชาปจฺจยา ตฺถวารํ”ติ.

[๔๐๔] ตาธุ ภิกฺขเว. อิติ โห ภิกฺขเว คุเมหฺมี เหวํ วเทถ, อหฺมบี เหวํ
 วทามิ: อิมํมฺหิ ตฺติ อิทํ โหติ, อิมํตฺตํปฺปาทา อิทํ อฺปปชฺชติ; ยทิตํ อวิชฺชาปจฺจยา
 ตฺถวารํ, ตฺถวารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยา
 ตฺพายคณฺ, ตฺพายคณปจฺจยา ผตฺตํ, ผตฺตํปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา คณฺหา,
 คณฺหาปจฺจยา อฺปาทานํ, อฺปาทานปจฺจยา ภวํ, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา
 ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนตฺตํปายาสา สมนฺวตฺติ. เอวเมตฺตํ เกวตฺตํ ทุกฺขกฺ-
 ขนฺนตฺตํ สมนฺวโต โหติ.

อวิชฺชาเยว อเสตฺวิราคณิโรชา ตฺถวารนิโรโห, ตฺถวารนิโรชา วิญฺญาณ-
 นิโรโห, วิญฺญาณนิโรชา นามรูปนิโรโห, นามรูปนิโรชา ตฺพายคณนิโรโห,
 ตฺพายคณนิโรชา ผตฺตนิโรโห, ผตฺตนิโรชา เวทนานิโรโห, เวทนานิโรชา คณฺหา-
 นิโรโห, คณฺหานิโรชา อฺปาทานนิโรโห, อฺปาทานนิโรชา ภวนิโรโห, ภวนิโรชา
 ชาตินิโรโห, ชาตินิโรชา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนตฺตํปายาสา นินฺรุชฺฌนฺติ.
 เอวเมตฺตํ เกวตฺตํ ทุกฺขกฺขนฺนตฺตํ นิโรโห โหติ.

มธุมนิกาย มุตปณณาสก

[๔. มหายมก

[๔๐๕] “ชาตินิโรชา ชรามรณนิโรโซ”ติ อิติ โห ปเนตํ อุตฺตํ, ชาตินิโรชา
 นุ โห ภิกฺขเว ชรามรณนิโรโซ โน วา? ถลํ วา เอกฺกํ โหตฺติ. ชาตินิโรชา
 ภาณเต ชรามรณนิโรโซ, เหวํ โน เอกฺกํ โหติ “ชาตินิโรชา ชรามรณนิโรโซ”ติ.
 “ภวนิโรชา ชาตินิโรโซ”ติ อิติ โห ปเนตํ อุตฺตํ, ภวนิโรชา นุ โห ภิกฺขเว
 ชาตินิโรโซ โน วา? ถลํ วา เอกฺกํ โหตฺติ. ภวนิโรชา ภาณเต ชาตินิโรโซ, เหวํ
 โน เอกฺกํ โหติ “ภวนิโรชา ชาตินิโรโซ”ติ. “อุปาทานนิโรชา ภวนิโรโซ”ติ อิติ
 โห ปเนตํ อุตฺตํ, อุปาทานนิโรชา นุ โห ภิกฺขเว ภวนิโรโซ โน วา? ถลํ วา
 เอกฺกํ โหตฺติ. อุปาทานนิโรชา ภาณเต ภวนิโรโซ, เหวํ โน เอกฺกํ โหติ “อุปาทาน-
 นิโรชา ภวนิโรโซ”ติ. “คณฺหานิโรชา อุปาทานนิโรโซ”ติ อิติ โห ปเนตํ อุตฺตํ,
 คณฺหานิโรชา นุ โห ภิกฺขเว อุปาทานนิโรโซ โน วา? ถลํ วา เอกฺกํ โหตฺติ.
 คณฺหานิโรชา ภาณเต อุปาทานนิโรโซ, เหวํ โน เอกฺกํ โหติ “คณฺหานิโรชา
 อุปาทานนิโรโซ”ติ. “เวทนานิโรชา คณฺหานิโรโซ”ติ อิติ โห ปเนตํ อุตฺตํ, เวทนา-
 นิโรชา นุ โห ภิกฺขเว คณฺหานิโรโซ โน วา? ถลํ วา เอกฺกํ โหตฺติ. เวทนา-
 นิโรชา ภาณเต คณฺหานิโรโซ, เหวํ โน เอกฺกํ โหติ “เวทนานิโรชา คณฺหานิโรโซ”ติ.
 “ผฺสฺสณิโรชา เวทนานิโรโซ”ติ อิติ โห ปเนตํ อุตฺตํ, ผฺสฺสณิโรชา นุ โห ภิกฺขเว
 เวทนานิโรโซ โน วา? ถลํ วา เอกฺกํ โหตฺติ. ผฺสฺสณิโรชา ภาณเต เวทนานิโรโซ,
 เหวํ โน เอกฺกํ โหติ “ผฺสฺสณิโรชา เวทนานิโรโซ”ติ. “สฺพายคณฺนิโรชา ผฺสฺสณิโรโซ”ติ
 อิติ โห ปเนตํ อุตฺตํ, สฺพายคณฺนิโรชา นุ โห ภิกฺขเว ผฺสฺสณิโรโซ โน วา? ถลํ
 วา เอกฺกํ โหตฺติ. สฺพายคณฺนิโรชา ภาณเต ผฺสฺสณิโรโซ, เหวํ โน เอกฺกํ โหติ
 “สฺพายคณฺนิโรชา ผฺสฺสณิโรโซ”ติ. “นามรูปนิโรชา สฺพายคณฺนิโรโซ”ติ อิติ โห
 ปเนตํ อุตฺตํ, นามรูปนิโรชา นุ โห ภิกฺขเว สฺพายคณฺนิโรโซ โน วา? ถลํ วา
 เอกฺกํ โหตฺติ. นามรูปนิโรชา ภาณเต สฺพายคณฺนิโรโซ, เหวํ โน เอกฺกํ โหติ
 “นามรูปนิโรชา สฺพายคณฺนิโรโซ”ติ. “วิญฺเณณนิโรชา นามรูปนิโรโซ”ติ อิติ โห
 ปเนตํ อุตฺตํ, วิญฺเณณนิโรชา นุ โห ภิกฺขเว นามรูปนิโรโซ โน วา? ถลํ วา
 เอกฺกํ โหตฺติ. วิญฺเณณนิโรชา ภาณเต นามรูปนิโรโซ, เหวํ โน เอกฺกํ โหติ

วคฺค]

๘. มหาตณฺหาสังขยสุคฺค

“วิญฺเฒาณนิโรธา นามรูปนิโรโห”ติ. “สังขารนิโรธา วิญฺเฒาณนิโรโห”ติ อิติ โห
ปเนตฺ อุกฺคํ, สังขารนิโรธา นุ โห ภิกฺขเว วิญฺเฒาณนิโรโห โน วา? กถํ วา
เอตถ โหตฺติ. สังขารนิโรธา ภาณเต วิญฺเฒาณนิโรโห, เอวํ โน เอตถ โหติ
“สังขารนิโรธา วิญฺเฒาณนิโรโห”ติ. “อวิชฺชานิโรธา สังขารนิโรโห”ติ อิติ โห
ปเนตฺ อุกฺคํ, อวิชฺชานิโรธา นุ โห ภิกฺขเว สังขารนิโรโห โน วา? กถํ วา
เอตถ โหตฺติ. อวิชฺชานิโรธา ภาณเต สังขารนิโรโห, เอวํ โน เอตถ โหติ “อวิชฺชา-
นิโรธา สังขารนิโรโห”ติ.

[๔๐๖] ตาฐ ภิกฺขเว. อิติ โห ภิกฺขเว. ตุมฺเหวี่ เอวํ วเทถ, อหุมี่ เอวํ
วทามิ: อิมสฺมึ อตฺติ อิทํ น โหติ, อิมสฺสํ นิโรธา อิทํ นิรุชฺฌติ; ยทิทํ อวิชฺชา-
นิโรธา สังขารนิโรโห, สังขารนิโรธา วิญฺเฒาณนิโรโห, วิญฺเฒาณนิโรธา นามรูป-
นิโรโห, นามรูปนิโรธา สฬายคฺคณิโรโห, สฬายคฺคณิโรธา ผลฺลสฺสนิโรโห, ผลฺลสฺสนิโรธา
เวทณานิโรโห, เวทณานิโรธา ตณฺหานิโรโห ตณฺหานิโรธา. อุปาทานนิโรโห, อุปา-
ทานนิโรธา ภวนิโรโห, ภวนิโรธา ชาตนิโรโห, ชาตนิโรธา ชรามรณํ โสภปริเทว-
หุฏฺฐโหมนฺตสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ. เอวเมตฺถสฺส เกวตฺถสฺส ทฺถกฺขณฺนสฺสํ นิโรโห โหติ.

[๔๐๗] อปี นุ ตุมฺเห ภิกฺขเว. เอวํ ชานนฺตา เอวํ ปสฺสณฺตา ปุพฺพนฺตํ วา
ปฏิจฺชาเวยฺยาถ “อเหตุสมฺห นุ โห มยํ อตฺตมทฺธานํ? น นุ โห อเหตุสมฺห อตฺตมทฺ-
ธานํ? กิํ นุ โห อเหตุสมฺห อตฺตมทฺธานํ? กถํ นุ โห อเหตุสมฺห อตฺตมทฺธานํ?
กิํ หุตฺวา กิํ อเหตุสมฺห นุ โห มยํ อตฺตมทฺธานนฺ”ติ. โน เหนฺตํ ภาณเต. อปี นุ
ตุมฺเห ภิกฺขเว. เอวํ ชานนฺตา เอวํ ปสฺสณฺตา อปรนฺตํ วา ปฏิจฺชาเวยฺยาถ “ภวิสฺสํ
นุ โห มยํ อนาคตมทฺธานํ? น นุ โห ภวิสฺสํ อนาคตมทฺธานํ? กิํ นุ โห
ภวิสฺสํ อนาคตมทฺธานํ? กถํ นุ โห ภวิสฺสํ อนาคตมทฺธานํ? กิํ หุตฺวา กิํ
ภวิสฺสํ นุ โห มยํ อนาคตมทฺธานนฺ”ติ. โน เหนฺตํ ภาณเต. อปี นุ ตุมฺเห
ภิกฺขเว. เอวํ ชานนฺตา เอวํ ปสฺสณฺตา เอตฺรหิ วา ปรัจฺจุปปนฺนทฺธานํ อารพฺภ

มธุมนิกาย มุตปณฺณาสก

[๔. มหยมก

อชฺมคฺคํ กถํกถํ อสฺสสํ “อหํ นุ ไชธฺมิ? โน นุ ไชธฺมิ? กิณฺนุ ไชธฺมิ? กถํ นุ ไชธฺมิ? อหํ นุ ไช ธคฺโค กุโค อากโค? โส กุหิคามํ ภวิสฺสํ”ติ. โน เหน้ ภาณเต. อหํ นุ คฺคฺเมห ภิกฺขเว เหว่ ชานนฺตา เหว่ ปสฺสณฺตา เหว่ วเทฺยยาถ “สคฺคา โน คุรุ, สคฺกุ คารเวณ ๑ มยฺ เหว่ วเทมา”ติ. โน เหน้ ภาณเต. อหํ นุ คฺคฺเมห ภิกฺขเว เหว่ ชานนฺตา เหว่ ปสฺสณฺตา เหว่ วเทฺยยาถ “สมฺโณ เอวมาห, สมฺณา ๑ นาม มยฺ เหว่ วเทมา”ติ. โน เหน้ ภาณเต. อหํ นุ คฺคฺเมห ภิกฺขเว เหว่ ชานนฺตา เหว่ ปสฺสณฺตา อญฺญํ สคฺการํ อุกฺกิสฺสเยยาถาติ. โน เหน้ ภาณเต. อหํ นุ คฺคฺเมห ภิกฺขเว เหว่ ชานนฺตา เหว่ ปสฺสณฺตา, ยานิ ตานิ ปุคฺคสมฺม- พฺราหฺมณานํ วตโกคฺคฺหมงฺคตานิ, ตานิ คารโค ปจฺจาสจฺเจยาถาติ. โน เหน้ ภาณเต. นนุ ภิกฺขเว ยเทว คฺคฺมหากํ คามํ คามํ คามํ คิณฺจํ คามํ จิตฺตํ, คเทว คฺคฺเมห วเทยาถาติ. เหว่ ภาณเต. คารุ ภิกฺขเว, อุนฺนิกา ไช เม คฺคฺเมห ภิกฺขเว อิมินา สฺนทฺธิจฺเณ รมฺเมณ อภาตฺเณ เอหิปสฺสฺสเณ โอบนฺยเณ ปจฺจคฺคํ เวทิตฺตฺเพณ วิณฺญฺหิ. สฺนทฺธิจฺโก อหํ ภิกฺขเว รมฺโม อภาตฺโก เอหิปสฺสฺสโก โอบนฺยโก ปจฺจคฺคํ เวทิตฺตฺโป วิณฺญฺหิตฺติ อิติ ยนฺตํ อคฺคํ, อิทเมตํ ปฏฺิจจ อคฺคํ.

[๔๖๔] ติณฺณํ ไช ปน ภิกฺขเว สฺนทฺธิปาคา คพฺภสฺสํวาทกฺกนฺติ โหติ: อิท มาตานิตร ๑ สฺนทฺธิปาคา โหณฺติ, มาตา ๑ น อคฺคํ โหติ, คนฺธพฺโป ๑ น ปจฺจปฏฺิจฺจโค โหติ; เหว่ คารว คพฺภสฺสํวาทกฺกนฺติ โหติ. อิท มาตานิตร ๑ สฺนทฺธิปาคา โหณฺติ, มาตา ๑ อคฺคํ โหติ, คนฺธพฺโป ๑ น ปจฺจปฏฺิจฺจโค โหติ; เหว่ คารว คพฺภสฺสํวาทกฺกนฺติ โหติ. ยโค ๑ ไช ภิกฺขเว มาตานิตร ๑ สฺนทฺธิปาคา โหณฺติ, มาตา ๑ อคฺคํ โหติ, คนฺธพฺโป ๑ ปจฺจปฏฺิจฺจโค โหติ. เหว่ ติณฺณํ สฺนทฺธิปาคา คพฺภสฺสํวาทกฺกนฺติ โหติ. คเมณํ ภิกฺขเว มาตา นว วา ทสฺ วา มาสฺ คพฺภํ กุจฺจินา ปวิหริติ มหตา คัสสเณ คารุการํ, คเมณํ ภิกฺขเว มาตา นอนฺนํ วา ทสฺสนํ วา มาสํ อจฺจเณ วิชายติ มหตา คัสสเณ คารุการํ; คเมณํ ชาตํ

มชฌิมนิกาย มุลปณณาสก

[๔. มหાયมก

ภวปัจจุยา ชาติ, ชาติปัจจุยา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสสุปายาสํ สมนฺวณฺติ.
 เหวเมตตํ เกวตตํ ทุกฺขกฺขนรตฺตํ สมนฺทโย โหติ.

[๔๑๐] อธิ ภิกฺขเว ตถาคโค โสเก อุปฺปชฺชติ อรหํ สมนาสํพุทฺโธ วิชฺชา-
 จรณสํปนฺโน สุกโค โสภณิโก อหฺมตฺโร ปริสฺสทฺมมสํวริ สุกฺกา เทวมนุสฺสํ
 พุทฺโธ ภควา. โส อิมํ โสเก สํเทวเก สํวารเก สํพฺรหฺมเก สตฺตสฺมณพฺรหฺมณํ ปรั-
 สเทวมนุสฺสํ สยํ อภินฺนยา สจฺฉณิกฺคฺวา ปเวเตติ, โส ชมฺมํ เทเตติ อาทิกถฺยฺยานํ
 มชฺฌณฺณกถฺยฺยานํ ปริโยสานกถฺยฺยานํ สาคฺคํ สํพฺยณฺชนํ, เกวตปริปฺพณฺณํ ปริสฺสทฺธํ
 พฺรหฺมจฺริยํ ปกาเสติ. ตํ ชมฺมํ สฺสนาติ คหปติ วา คหปติปฺคุโต วา อญฺเวยตรสฺสํ
 วา กุเต ปจฺจาสาโค, โส ตํ ชมฺมํ สฺสุตฺวา ตถาคเค สทฺธํ ปฏฺฐิภฺติ, โส เตน
 สทฺธชาปฏฺฐิธารเณ สมนฺนาคโค อิติ ปฏฺฐิสํวริภฺติ “สมนฺพาสํ ชราวาสํ รชาปํโก,
 อพฺโลกาโส ปพฺพชฺชา, นยิทํ สฺสุทฺธํ อคฺวารํ อชฺฌมาวสฺสา เขณฺตปริปฺพณฺณํ เขณฺต-
 ปริสฺสทฺธํ สจฺฉตฺติชิตํ พฺรหฺมจฺริยํ จริตฺว. ยนฺนุนาหํ เกสฺมสฺสํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ
 วตฺถานิ อจฺจุณาเทตฺวา อคฺวารสฺมา อนคฺวาริยํ ปพฺพชฺชยฺนฺ”ติ. โส อปเรณ สมนฺน
 อปฺปํ วา โภคกฺขนฺธํ ปหาย มหนฺตํ วา โภคกฺขนฺธํ ปหาย อปฺปํ วา ฌาติ-
 ปริวจฺจํ ปหาย มหนฺตํ วา ฌาติปริวจฺจํ ปหาย เกสฺมสฺสํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ
 วตฺถานิ อจฺจุณาเทตฺวา อคฺวารสฺมา อนคฺวาริยํ ปพฺพชฺชติ.

[๔๑๑] โส เอวํ ปพฺพชฺชโค สมาโน ภิกฺขุณํ สิกฺขาสํวโรสสาปนฺโน ปาณาติปาตํ
 ปหาย ปาณาติปาตา ปฏฺฐิวิโร โหติ นิหิตทณฺโท นิหิตสฺสโก ตชฺชํ ทยาปนฺโน,
 สทฺธพฺพาณญฺหิตานุกมฺปํ วิหฺรติ.

อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏฺฐิวิโร โหติ ทินฺนาทายํ ทินฺนปาฏิภฺจํ,
 อถเนน สจฺจิฏฺเฐน อคฺคฺตนา วิหฺรติ.

มชฌิมนิกาย มุตตปณณาสก

[๔. มหามก

นิกคิสาวิโยคิ ปฏิวโรโต โหติ. เจตทวพพททวิปราโมธธาทปสทสาการา ปฏิวโรโต โหติ.

โส ธนุชฺชโส โหติ กายปริหาริเกณ จีวเรณ กุญฺธิปริหาริเกณ ปีนฺทปาเตน, โส เยน เยเนว ปกุกมฺมิ, สฺมาทาเยว ปกุกมฺมิ. เสยฺยถาปปี นาม ปกุกฺขี สกฺโกณ, เยน เยเนว เทติ, สฺปคฺคทาโรว เทติ; เอวเมว ภิกฺขุ ธนุชฺชโส โหติ กายปริหาริเกณ จีวเรณ กุญฺธิปริหาริเกณ ปีนฺทปาเตน, โส เยน เยเนว ปกุกมฺมิ, สฺมาทาเยว ปกุกมฺมิ. โส อิมินา อริเยน สักกชฺชเนน สมนฺนาคโต อชฺชตฺตํ อนนฺตชฺชตฺตํ ปฏิสังเวเทติ.

โส จกฺขุณา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคทาหิ โหติ นานุพฺพณฺชนคฺคทาหิ, ยตฺตวาทิกรณเมณํ จกฺขุณฺทริยํ อตฺตํ วิหรณํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺกธตา ฐมฺมา อนนฺตชฺชตฺตํ, คตฺตํ สํวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺชติ จกฺขุณฺทริยํ, จกฺขุณฺทริเย สํวรํ อปชฺชติ. โสเตน สทฺทํ สุตฺวา ๖ เป ๖ ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา. ธีวหาเยว รตฺตํ สายิตฺวา. กาเยน โฉฏฺฐพฺพํ มุตฺติตฺวา. มนฺสา ฐมฺมํ วิญฺญาเยว น นิมิตฺตคฺคทาหิ โหติ นานุพฺพณฺชนคฺคทาหิ, ยตฺตวาทิกรณเมณํ มนินฺทริยํ อตฺตํ วิหรณํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกฺกธตา ฐมฺมา อนนฺตชฺชตฺตํ, คตฺตํ สํวราย ปฏิปชฺชติ, รกฺชติ มนินฺทริยํ, มนินฺทริเย สํวรํ อปชฺชติ. โส อิมินา อริเยน อินฺทริยสํวเรณ สมนฺนาคโต อชฺชตฺตํ อพฺยาเสกฺกชฺชํ ปฏิสังเวเทติ.

โส อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต สมนฺปชานการี โหติ, ธาโตกิตฺเต วิโตกิตฺเต สมนฺปชานการี โหติ, สมนฺนิมฺมิชฺชิตฺเต ปสํวริเต สมนฺปชานการี โหติ, สํฆาฏิปคฺคตจิวรจารणे สมนฺปชานการี โหติ, อตฺติเต ปีเต ฆายิตฺเต สายิตฺเต สมนฺปชานการี โหติ, อจฺจุจวรปสฺสวาทกมฺเม สมนฺปชานการี โหติ, คเต จิตฺเต นิสินฺเนน สุตฺเต ฆาคริตฺเต ภาติตฺเต ตฺตฺตฺตฺตภาเว สมนฺปชานการี โหติ.

วศก]

๘. มหาคณหาสังขยสูตร

[๔๑๒] โส อิมินา ฯ อริเยน สัตถุชนุเชน สมนนาคโต (อิมาย ฯ อริยาย สมนุชฺชียา สมนนาคโต)” อิมินา ฯ อริเยน อินทริยธวเรน สมนนาคโต, อิมินา ฯ อริเยน ตตฺถัมปชฌเบเน สมนนาคโต วิจิตฺตํ เสนาสนํ ภาวติ: อรณญํ รุกขมุตํ ปพพत्ตํ กนฺทวํ คิริคฺคหํ สุตํ วนปตฺตํ อพฺโกลกาทํ ปถาตปฺปญฺหํ. โส ปจฺฉากคฺคํ ปิณฺฑปาทปฏิกฺกนฺโต นิสฺสํทติ ปตฺตงฺกํ อากุชฺชิตฺวา อุชฺฐํ กายํ ปณฺธิยาย ปริมุขํ ตตฺถ อปฺปฏฺฐเปตฺวา. โส อภิชฺฌํ โถเก ปหาย วิคตฺตภิชฺฌเนน เจตฺสา วิหริติ, อภิชฺฌาย จิตฺตํ ปริโสธฺเชติ. พยาปาทปโทสํ ปหาย อพฺยาปนฺนจิตฺโต วิหริติ สพฺพปาดนภฺต- หิตานุกมฺปํ, พยาปาทปโทสํ จิตฺตํ ปริโสธฺเชติ. ถินมิตฺทํ ปหาย วิคตฺถินมิตฺทโร วิหริติ อวโลกธมฺเบ สโต สมนฺปชฺชาโน, ถินมิตฺทสา จิตฺตํ ปริโสธฺเชติ. อุตฺทจฺจุกฺกุกฺกุจํ ปหาย อนฺนุตฺโต วิหริติ อชฺฌมคฺคํ อฺปตฺตมฺตจิตฺโต, อุตฺทจฺจุกฺกุกฺกุจสา จิตฺตํ ปริโสธฺเชติ. วิจิตฺติจฺฉํ ปหาย ตินฺนณฺณวิจิตฺติจฺฉโน วิหริติ อถกถกถํ กุสฺสเสถุ รมฺเมสฺสุ, วิจิตฺติจฺฉาย จิตฺตํ ปริโสธฺเชติ.

[๔๑๓] โส อิมเ ปณฺจ นีวรणे ปหาย เจตโส อฺปภฺกิตฺเตสฺส ปณฺณาย ทฺวพฺพธกฺกรเณ วิจิตฺติเจว กามเมหิ วิจิตฺติจ อถฺสเถหิ รมฺเมหิ สวิตฺตํ สวิจารํ วิเวกขํ ปิตฺติสฺสํ ปจฺฉมํ ฌานํ อฺปตฺตมฺปชฺช วิหริติ. ปฺน จมฺวํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิคตฺกวจิยาวานํ อฺปตฺตมา อชฺฌมคฺคํ สมนฺปสํทหนํ เจตโส เถโกทิกฺภาวํ สวิตฺตํ สวิจารํ สมาริขํ ปิตฺติสฺสํ ทฺติยํ ฌานํ อฺปตฺตมฺปชฺช วิหริติ ฯ เป ฯ ตติยํ ฌานํ... จตฺตคฺคํ ฌานํ อฺปตฺตมฺปชฺช วิหริติ.

[๔๑๔] โส จกฺขุณา รุปํ ทิสฺวา ปิยฺยรูปे รุเป น สํารชฺชติ, อปฺปิยฺยรูปे รุเป น พยาปชฺชติ, อฺปฏฺฐจิตฺตกายสฺสติ ฯ วิหริติ อปฺปมาณเจตโส, คณฺจ เจตฺตวิมุคฺคํ ปณฺณาวิมุคฺคํ ยถาภูตํ ปชานาติ, ยตฺถอสฺส เต ปาปกา อถฺสตา รมฺมา อปฺริเสสสา นิรฺขณฺนติ. โส เอวํ อนฺนโรจโรจโรปฺปทฺธิโน ยงฺกณฺณจฺจิ เวทนํ เจเทหิ สฺสํ วา ทฺวขํ วา อทฺทขมฺสฺสํ วา, โส ตํ เวทนํ นาทินฺนทติ นาทิตฺตติ, นาทฺธิเนสํย ตินฺนุจฺจติ.

มธุมนิกาย มุตปณาสก

[๔. มหายมก

คตฺถํ คํ เวทนํ อนภินนฺทโต อนภิตฺทโต อนชฺโณธาย ติฏฺฐจฺโต ยา เวทนาสุ นนฺทิ,
 ธา นิริชฺฌนฺติ, คตฺถํ นนฺทินิโรธา อูปาทานนิโรโธ, อูปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ,
 ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ, ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสอุปายาธา
 นิริชฺฌนฺติ. เอวเมตคตฺถํ เกวตคตฺถํ ทุกฺขทฺทนฺตคตฺถํ นิโรโธ โหติ. โส เตเน สทฺทํ
 อุตฺตวา ๑ เป ๑ ฌาเนน กณฺฐํ ฌายิตฺวา. ชีวฺหาเย รตฺถํ ตายิตฺวา. กายเนน โสภจฺพฺพํ
 อุตฺตวา. มนสฺสา รมฺมํ วิญฺญายะ ปิยวูเป รมฺเม น สํวชฺชติ, อปเปยวูเป รมฺเม
 น พยาปชฺชติ, อูปยฺยจิตฺตกายสํกฺกิ ๑ วิหริติ อปฺปมาณเจตฺโส, คณฺจ เจโตวิมฺบุคฺคิ
 ปณฺณาวิมฺบุคฺคิ ยถาภูตํ ปชานาติ, ยถุตฺตํ เต ปาปกา อกฺกุตฺตา รมฺมา อปริเสธํ
 นิริชฺฌนฺติ. โส เอวํ ชนฺโรธวิโรธวิปฺปตีโน ยถุณฺณจฺจิ เวทนํ เวเทติ สฺสํ วา ทฺทขํ
 วา อทฺทขมสฺสํ วา, โส คํ เวทนํ นาภินนฺทติ นาภิตฺทติ, นาชฺโณธาย ติฏฺฐจฺติ.
 คตฺถํ คํ เวทนํ อนภินนฺทโต อนภิตฺทโต อนชฺโณธาย ติฏฺฐจฺโต ยา เวทนาสุ นนฺทิ,
 ธา นิริชฺฌนฺติ. คตฺถํ นนฺทินิโรธา อูปาทานนิโรโธ, อูปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ,
 ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ, ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสอุปายาธา
 นิริชฺฌนฺติ. เอวเมตคตฺถํ เกวตคตฺถํ ทุกฺขทฺทนฺตคตฺถํ นิโรโธ โหติ. อิมํ โช เม คฺมุเห
 ภิกฺขเว สํวชิเตเน คณฺหาสงฺขยวิมฺบุคฺคิ ชาเรถ. ตํคํ ปน ภิกฺขุ เกวญฺญบุคฺคํ
 มหาคณฺหาสงฺขยคณฺหาสงฺขยญฺญมฺภูกนฺติ.

อิทมวโจ ภคฺวา. อคฺคตฺตนา เต ภิกฺขุ ภคฺวาโต ภาสิตํ อภินนฺทนฺติ.

มหาคณฺหาสงฺขยสฺสคฺคํ นิฏฺฐิตํ อญฺจรมํ.